IL-BIDWI

FOLJU MAHRUĠ DARBTEJN FIX-XAHAR MID-DIPARTIMENT TAL-BIEDJA

Nru. 18 — IT-TNEJN, IT-2 TA' AWISSU, 1943. — Nru. 18

KELMTEJN MILL-EDITUR

IL-GVERN U R-RABA' SAQWI

Il-Ħtieġa tas-Saqwi

IL-GWERRA tal-1914-1918 kienet għallmet lid-dinja kollha li ma jiswa xejn li pajjiż ikollu flotta kbira, armata kbira u forza kbira ta' l-ajru jekk il-pajżani tiegħu jkunu neqsin mill-ikel. Il-gwerra li issa qegħdin fiha kompliet wettqet dak li qed ngħidu, u ħadd ma jista' jgħidu dan iżjed bis-saħħa milli nistgħu ngħiduh aħna, u dawk li kienu hawn-hekk magħna tul it-Tieni Assedju Kbir ta' Malta u l iżjed fis-sajf tal-1942. Din il-Gwerra wriet mingħajr dubju ta' xejn li mal-forzi li semmejna hawn fuq, jinħtieġ ikun hemm oħra u din hi dik tal pro dutturi tal-ikel.

Biex pajjiż ikun sod jinħtieġ illi l-biedja tiegħu tkun mibnija fis sod ukoll. Pajjiż bħalna li l forza tal-biedja tiegħu qiegħda fuq il-bagħli qisu bħal dik id-dar li tkun mibnija fuq ir-ramel. Hi ħaġa li wieħed il-lum malajr jista' jifhimha illi, kieku aħna kellna iżjed saqwi milli għandna, kieku l-qagħda li sibna ruħna fiha fis-sajf tal-1942 ma kienet qatt tkun hekk serja, u t-tbatijiet li batejna f'dak iż-żmien, kienu jkunu wisq inqas. Is-saqwi tal-Gżejjer tagħna kien dejjem wieħed mill-problemi l-iżjed serji. Issa l-Gvern ħass il-ħtieġa li jieħu f'idejh din il-problema mingħajr ma joqgħod jistenna żminijiet aħjar, jew mingħajr ma jistenna li tispiċċa l-Gwerra.

Tfittxija u ippumpjar ta' l-Ilma

Wieħed mill-iktar esperti li jifhem f'din il-materja ngieb minn barra fil-persuna tal-Professur Bailey li għamel studju u tfittxija bir-reqqa u bil-għaqal ta' din il-problema, u ta f'idejn il-Gvern ir-rapport tiegħu. Il-Gvern beda malajr jimxi fuq ir-rikkmandazzjonijiet li kellu quddiemu. Ġieb minn barra makni ta' xogħol tassew sabiħ — li jtaqqbu toqba ta' 10 pulzieri sa fond ta' 800 pied bl-40 pied kuljum — flimkien ma' muturi ta' l-ilma li jippumpjaw 5,000 gallun fis-siegħa. M'għandniex għalfejn insemmu illi dan sewa lill-Gvern spejjeż tabilħaqq kbar, l-iżjed f'dawn iż-żminijiet. Iżda l-Gvern dana għamlu biex jiffranka wkoll lill-bdiewa n-nefqa ta' kapital ta' flus li forsi iżjed 'il quddiem ikunu jriduhom għal ħwejjeġ oħra. Il-kapitali kbar ħariġhom il-Gvern u lill-bdiewa, li tahom l-ilma, gagħlhom iħallsu biss 6s. 8d. fis-sena bħala renta ta' kiri għall-armar tat-tisqija, u ta' l-ilma huma jħallsu bit-8d. f'kull elf gallun. Il-Gvern jiggarantixxi l-ilma għal ħames snin.

Kemm huma tabilħaqq ixxurtjati dawk il-bdiewa li sabu l-ilma fil-għalqa tagħhom mingħajr xejn taħbit jistgħu biss jgħiduh dawk il-bdiewa l-oħra li ħaffru huma stess biex ifittxu l-ilma. Min jaf kemm hawn bdiewa li nefqu somom kbar ta' flus biex ifittxu l-ilma u nefquhom għalxejn?

Tibdil ta' Raba' Bagħli f'Saqwi

Xi jfisser l-ilma fir-raba' jistgħu jgħiduh dawk il-bdiewa ta' Ħad-Dingli li jiftakru Ħad-Dingli bħala raba' bagħli. Il-bidla li saret hemm hi tabilħaqq tal-għaġeb. Hekk ikun ukoll f'inħawi oħra fejn il-Gvern sejjer jagħti l-ilma.

Biex il-Gvern iħares ukoll lil dawk il-bdiewa li issa sejjer ikollhom l-ilma, hu għamel liġi li l-qbejjel ta' dawn l-għelieqi ma jistgħux jogħlew.

Aħna l-Maltin għandna żewġ proverbji li joqogħdu ħafna għal dan ix-xogħol li għamel il-Gvern, jew aħjar għal dan is-suġġett li fuqu qegħdin nitħaddtu, li huma dawn: *"Pjaċir mingħajr mitlub nofsu mitluf"*, u l-ieħor *"Il-biskuttini f'ħalq il-ħmir"*! Għaliex?

Wara li l-Gvern beda jwettaq, bi spejjeż kbar, dan il-proġett, xi wħud mill-bdiewa li messithom din ix-xorti, laqgħu l-biċċa bi bruda kbira, anzi xi wħud minnhom donnhom jaħsbu li meta jieħdu dan ir-raba' huma sejrin jagħmlu xi pjaċir kbir lill-Gvern. X'kull waħda! Forsi għandhom raġun dawk li jgħidu li l-bdiewa huma ingrati, jekk ġid bħal dan langas ma jgħarfuh.

Aħna naħsbu li l-bdiewa ma japprezzawx biss għax ma jifhmux ma jifhmux id-differenza li hemm bejn ir-raba' bagħli u r-raba' saqwi! Aħna nħossu rwieħna żguri li meta huma jaraw x'ġid kbir għamlilhom il-Gvern huma jkunu wisq iżjed imħeġġin fuq dan il-proġett. Ħafna minnhom ġa indunaw kemm tabilħaqq jiswa s-saqwi!

Dmir il-Bidwi

Jinħtieġ iżda nitkellmu ċar u mingħajr biża' ta' xejn. Il-Gvern żied ir-raba' mhux biex jagħmel pjaċir lil dan jew lil dak il-bidwi. Għalkemm hu l-bidwi li b'mod partikulari sejjer igawdi l-frott ta' dan ix-xogħol, il-Gvern, iżda, kull ma għamel għamlu għall-ġid tal-pajjiż u tal-poplu kollu. Għaldaqshekk il-Gvern jaħtieġ li jara illi x-xogħol li jagħmel u l-progress li dan jista' jġib fil-biedja tagħna ma jiġix imfixkel minn xi bdiewa li għadhom jimxu fuq dak li kien jagħmel in-nannu, jew li jaħdmu r-raba' bħala kappriċċ, jew bħala żieda ma' xi xogħol ieħor li jagħmlu barra x-xogħol tar-raba'. It-tbatijiet tas-sena l-oħra ma ninsuhomx! Is-sajf ta' l-1942, wera biċ-ċar kemm jinħtieġ is-saqwi! Il-Gvern għamel spejjeż kbar biex jibda jagħti lil Malta dak li għandha nieqes fil-biedja tagħha. Il-Gvern, fi ftit kliem, beda l-proġett biex jibdel il-biedja tagħna li hi *bħad-dar mibnija fuq ir-ramel* u jagħmilha *dar mibnija fuq il-blat*. Il-poplu m'għandux ibati mħabba xi bidwi wieħed li għandu rasu marbuta u ma jkunx imħajjar jitlaq il-qadim u jdur għal fuq il-progress. Għaldaqstant jekk fejn jagħmel saqwi, il-Gvern isib illi l-bidwi ma jridx jew m'għandux ħajra jaħdmu bħala saqwi u skond ma jitlob is-saqwi, allura l-Gvern imissu jagħti r-raba' f'idejn bdiewa iżjed għaqlin u progressivi li jafu japprezzaw dik il-fortuna hekk sabiħa li l-Gvern qiegħed ipoġġi wara biebhom!

Aħna rridu nittamaw illi l-bdiewa kollha li għandhom jew sa jkollhom ix-xorti li jsibu l-ilma mwassal fil-għalqa tagħhom, ma jitilfu żmien ta' xejn u jibdew jaħdmuh kif inhu xieraq.

Irrid nagħlaq dawn il-kelmtejn bi twissija — twissija li jien nagħti wara esperjenza ta' tletin sena. Niftakru fil-qawl li jgħid: *"Ħadd ma jgħidlek aħsel wiċċek biex tkun isbaħ minni"*. Mela jekk intom tiltaqgħu ma' xi bidwi

(*Jissokta fit-2 faċċata, kolonna 2*)

IL-BIEDJA F'AWISSU

Fl-Egħlieqi — Xogħol tar-Raba'

BHALISSA l-art tinsab tikwi bis-sħana tax-xemx u n-nixfa hija fl-aqwa tagħha. Għalhekk, f'dan ix-xahar jissokta jsir l-istess xogħol li sar fix-xahar li ħareġ. Il-bidwi, ikollu ftit xogħol tar-raba' x'jagħmel u jmissu jdur dawra u jagħmel dak li hu meħtieġ, bħallikieku jnaddaf ir-raba' mil-laqx u żrar, jew isewwi r-raba' u jżidlu miegħu l-ħamrija mrammla fejn hu tafli, jew iħalltu bi trab tafli jew trab virġni jekk l-art hija tal-ħamri. Min għadu ma żarax is-silla jfittex jiżragħha.

Fil-Ġnien — Żrigħ, Taħwil u Tisqija

Iżra' t-tadam tal-ħarifa f'nofs ix-xahar sabiex għal ħruġ Settembru xxettlu f'ħamrija li tkun magħżuqa u mdemmla tajjeb. Ix-xtieli tat-tadam jagħtuk prodott mill-isbaħ li jilħaq jissajjar minn Novembru sa Marzu. Hawwilhom f'post kenni u saqqihom tajjeb sabiex jitilgħu b'saħħithom u magħqudin, sakemm tilħaq l-istaġun tal-kesħa. Għaż-żrigħ tat-tadam, għandek tagħżel żerriegħa tat-tadam ċatt oħxon jew tat-tadam bżenguli kbir. Bħalissa tista' tiżra' l-indivja bikrija, iċ-ċikkwejra, il-ħass, il-kurrat, in-nevew, it-tursin, kif ukoll il-pastard, il-brokkli, il-kaboċċi, il-kaboċċi taz-zokk u l-pitravi. Iżra' l-patata tas-saqwi qabel San Lawrenz biex tilħaq għal bikri. Iżra' qara' bagħli, kif ukoll tista' tiżra' l-qara' bagħli taż-żerriegħa sewda f'post fejn ikun jista' jferrex iz-zkuk tiegħu twal; din ix-xitla tagħtik prodott ta' qara' tari bħal dak tal-qara' bagħli komuni ma' tul ix-xitwa kollha kif ukoll għal bidu tar-rebbiegħa. Tista' tiżra xi ftit flanni ta' piżelli f'rokna mdella biex tilħaq għall-bidu tal-ħarifa u tax-xitwa. Demmel u saqqi l-qaqoċċ biex ikollok prodott bikri. Għall-aħħar tax-xahar jew fi dħul Settembru tista' tiżra' l-ħmiemel tal-basal. Hawwel il-ġidra tal-ħarifa u iżra' l-krafes biex tilħaq tissaħħaħ qabel ma tibda x-xita. Bħalissa tista' wkoll tiżra' l-ispraġ f'ħammiela għad-dell li tkun imdemmla tajjeb u mnaddfa miż-żrar sabiex ikollok roqgħa xtieli li jkunu taqbin biex jixxettlu f'sena jew sentejn.

It-tuffieħ tadam qed jiġrilu ħafna ħsara bi ħruq ix-xemx. Din il-ħsara titnaqqas ħafna kieku aħna nerfgħu x-xitel mill-art.

Ix-xtieli tas-sajf, bħalma huma l-brinġiel, il-bżar aħdar, il-ħjar, il-ħass, l-ispinaċi u oħrajn għandek issaqqihom u kultant tagħtihom qabda demel.

Siġar tal-Frott

Il-frott tas-siġar bħalissa qiegħed jissajjar u d-dubbiena tal-frott għandha, għalhekk, fuqhiex timraħ. Il-frott imħassar ma għandekx tħallih taħt is-siġra u dak ta' fuq is-sigar tgħattih fil-boroż jew tilqgħu mill-mess tad-dubbiena billi tonsbu bin-nases tad-dubbiena bil-lixka tal-Klensel. Dak il-frott li għadu kif qed isajjar jista' jinqata' u tħallih ikompli jsir f'kamra jew maħżen mudlam fejn ma tilħqux id-dubbiena. Il-lanġas li jsajjar wara nofs Awissu m'għandux jissaqqa mill-inqas minn għaxart ijiem qabel ma jinqata', il-għaliex inkella l-frott jinfaqa' fl-ilma u ma jżommx. Dak il-lanġas li jinqata' xi ftit granet qabel ma jsir, jekk jinħażen, jieħu togħma bnina u jkun isbaħ u togħmtu tkun aħjar milli kieku tħallih isir fis-siġra.

Wara li jinqata' l-frott, it-tisqija tas-siġar għandha titkompla regularment sabiex dawn ma jbatux bil-għatx u jinfexxu fiż-żahar ma' l-ewwel raxxa xita u b'hekk iwaqqgħu l-prodott qabel ma jilħaq iħaxxen u jsir sewwa. Il-lanġas imwaħħar għandu jinqata' f'Settembru, u dak ta' għamla kbira, li jsajjar fix-xitwa jew għal bidu tar-rebbiegħa, għandek tħallih fis-siġra sa l-aħħar granet ta' Ottubru, u wkoll sa l-ewwel granet ta' Novembru, u mbagħad taqtgħu u taħżnu bil-għaqal kollu. Wara l-ħmistax tax-xahar tista' tħawwel it-tin, jew bit-tirqid jew bil-bċejjeċ. Jekk bil-bċejjeċ, dawn għandhom ikunu twal u mgħaddsin fil-fond, bil-qalba pulzier jew żewġ pulzieri 'l fuq mit-trab. Il-bċejjeċ żgħar jistgħu jitħawlu ġewwa qasrija u wara mbagħad jitħawlu għas-seħħ fl-art għeluq ix-xitwa. Issa l-waqt li wieħed iħawwel il-bajtar tax-xewk. Sabiex tħawwel, aqta' l-paliet li jkollhom żewġ għaksiet jew tlieta u, wara li tħallihom jixxuttaw għal xi ġimgħa jew iżjed, għaddashom fil-bejtiet, saqqihom għal darba jew tnejn, ordomhom u erħilhom. Il-għeneb beda jsajjar u wara Santa Marija jista' jinqata' għall-ikel. Iżda għall-inbid, ebda għeneb ma jkun tajjeb qabel Settembru. It-tin f'dan ix-xahar jilħaq isir sewwa, u l-bittiħ ta' l-aħrax ikollu togħma aħjar milli kellu f'Lulju.

:x:

'L HAWN U 'L HINN FUQ IL-BIEDJA

ŻRIGĦ

AWISSU huwa x-xahar li fih jista' jinżara' l-pastard imwaħħar. Fil-Qasam tal-Għammieri, il-Marsa, għad hemm ukoll kwantità ċkejkna ta' żerriegħa tajba għal min irid jixtri, u, billi ma hawnx wisq żerriegħa ta' dan il-prodott, dawk il-bdiewa li jixtiequ jiżirgħu nitolbuhom jaħsbu jixtru mill-iktar fis. Iż-żerriegħa li ngabret minn prodotti fil-Qasam u band'oħra, wara li għamilna xi sperimenti, sibnieha li hija tajba. F'kull prodott tista' tgħid li din iż-żerriegħa wriet li hija wisq aħjar fit-tinbit minn dik li tiġina minn barra, u, m'għandna x'ingħidu xejn, hemm tajjeb li din iż-żerriegħa tinġabar minn xorta ta' prodotti li hawn Malta irnexxew ħafna. Għalhekk il-bdiewa jistgħu, bla biża' ta' xejn, jixtru żrieragħ li nġabru minn prodotti ta' Malta. Dis-sena sar xi taħwil bħala prova tax-xtieli tal-piżelli, ful, fażola ħadra, kaboċċi, pastard, krafes, pitravi, indivja, kurrat, basal, ħass, zfunnarija, nevew aħmar, nevew, ravanell, qara' bagħli, u bittiħ, li trabbew għaż-żrigħ. Nittamaw illi għal ħafna minn dawn il-ħxejjex il-prodott li tħawwel għaż-żrigħ ikun biżżejjed għall-bżonnijiet taż-żewġ Gżejjer għall-istaġun li ġej. Il-prodott li ħadna kien sabiħ u għandna tama qawwija illi 'l quddiem hawn f'Malta nkunu nistgħu nwaqqfu industrja għall-esportazzjoni taż-żrieragħ.

KOLTIVAZZJONI TA' PJANTI GĦAŻ-ŻERRIEGĦA

Mhix ħaġa li jafha kulħadd illi l-Ingilterra iġġib żrieragħ minn barra b'mijiet ta' eluf ta' liri kull sena. Dawn iż-żrieragħ jinġabru minn prodotti li jitrabbew għad-ditti Ingliżi b'kuntratt ma' bdiewa fi Franza, fl-Olanda, fil-Ġermanja, fl-Italja, fil-Ġappun, fl-Amerika, fil-Kanada u fi New Zealand. Bla dubju ta' xejn iridu jgħaddu xi snin wara l-gwerra sabiex il-kummerċ fil-pajjiżi ta' l-Ewropa jarġa' jiġi floku, u, sadattant, ikunu jinħtieġu ż-żrieragħ ta' ħxejjex u l-iktar ta' fjuri bi kwantitajiet kbar. Għalhekk, Malta għandha issa ċans tajjeb li taħtaf is-suq taż-żrieragħ, ċans li Alla jaf meta jista' jarġa' jiġi. Għalhekk jinħtieġ mhux ftit li l-bdiewa Maltin iħabirku fil-koltivazzjoni taż-żrieragħ qabel ma d-dinja targa' tiġi flokha. It-tnissil taż-żrieragħ għall-esportazzjoni jinħtieġ ċerta attenzjoni ta' reqqa kbira — ngħidu aħna, il-pjanti kollha li minnhom jittieħdu ż-żrieragħ għandhom ikunu għalkollox pjanti ta' razza tajba u pura, u dawk li ma jkunux, imqar kemm xejn, jaqblu ma' din l-għamla tajba u pura ta' dawn il-pjanti għandhom jitneħħew qabel ma jibdew iżerrgħu.

Fil-Qasam tal-Għammieri bħalissa qiegħda ssir biċċa xogħol sabiħa u interessanti għal dik li hi koltivazzjoni ta' żrieragħ u kull bidwi li għandu interess fil-ħaġa u jixtieq jara x'qiegħed isir nistidnuh imur mawra sal-Qasam u jara b'għajnejh, kull nhar ta' xogħol bejn it-8 ta' fil-għodu u l-5 ta' fil-għaxija.

:x:

KELMTEJN MILL-EDITUR

(Jissokta mill-ewwel faċċata)

li għandu s-saqwi li joqgħod jaqtagħlkom qalbkom għas-saqwi, dan ikun aktarx jagħmlu għax għajjur! Għax bħala bidwi tas-saqwi jaf x'ġid għandu f'idejh u ma jkunx jixtieq illi intom ikollkom l-istess xorti tiegħu. Mela jekk inti titħajjar li tieħu parir, ħudu minn għand bniedem tajjeb, minn għand bidwi progressiv, minn għand bniedem li taf li mhux għajjur; jiena żgur li dan ikun qed jagħtik parir tajjeb, u parir, mhux biss li jgħidlek biex inti tibda taħdem dak ir-raba' bħala saqwi bil-ħrara, imma wkoll talli jissuġġerilek liema hu l-aħjar Bank biex fih inti tpoġġi l-qligħ iżjed li sa jkollok bis-saħħa tal-biskuttini li l-Gvern sa jqiegħed f'ħalqek.

FUQ IZ-ZUNTIER

PEPPI U TONI

TONI.—Smajtha tfaqqa' Pepp?..............

PEPPI.—Tfaqqa'? M'hix xi bomba hux Ton...... jien nibża' taf?

TONI.—Altru hix bomba... bomba bombun ukoll......

PEPPI.—Iva aqlagħha, għidli x'inhi?

TONI.—L-affari tal-prezzijiet differenti tal-prodotti.

PEPPI.—X'jiġifieri? Huwa l-ħxejjex u frott mhux dejjem prezzijiet differenti kellhom?

TONI.—Kollox sew, imma issa dawk il-prodotti li jittieħdu fil-pitkaliji ta' Birkirkara u l-Marsa, il-Gvern sejjer iħallas tagħhom iżjed lill-bdiewa.

PEPPI.—Tassew?!!! Din x'biċċa hi Ton?

TONI.—L-istess ħaġa kien sar fil-gwerra l-oħra, Pepp?

PEPPI.—Imma l-Gvern x'sejjer jieħu b'daqshekk?

TONI.—Iva Pepp, sejjer jagħmel ekonomija fil-petrol u f'affarijiet oħra wkoll, u fl-istess ħin igħaqqad f'ċentru wieħed il-prodotti tar-raba' li jiġu iżjed fejn l-iżjed hemm bżonnhom.

PEPPI.—Int kif ixxommha l-affari Ton?...... jien ma nafx kif inħossha...... insomma allura x'differenza sejjer ikun hemm, Ton?

TONI.—Id-differenza sejra tkun ta' xi sold fil-wiżna, jiġifieri li jkunu x'ikunu l-prezzijiet tal-prodotti mill-ġimgħa d-dieħla 'l quddiem — aktarx min-nhar it-Tlieta — dawk il-bdiewa li jeħduhom fil-pitkaliji ta' Birkirkara u tal-Marsa jkollhom sold iżjed fil-wiżna.

PEPPI.—Insomma...... jien nibda narma l-famuża ħmara tiegħi, ngħid 'il Katrin ittini daqqa t'id u nibda nerħilha qajl qajl għal Birkirkara mil-lum 'il quddiem...... Mela għandu x'jittempra l-lapes Pawlu Gatt ta' Saydon, xi tgħid Ton?

TONI.—Jittemprah ikollu, mhux Pawlu biss u l-oħrajn ukoll!

PEPPI.—Mur ara l-Pitkal Sansun kemm ser jonfoħ...... U dik il-biċċa l-oħra tat-tuffieħ tadam xi tgħidli għaliha Ton, biċċa jitħallas bix-xelin u nofs il-wiżna u biċċa bi prezz orħos?

TONI.—Il-Gvern kien qal għal bosta drabi, u dam iwissi ħafna lill-bdiewa illi min irid jikseb prezz ta' 1s.6d. il-wiżna għandu jikkuntratta mal-pitkali u dawn jikkuntrattaw għan-nom tiegħu mal-Gvern.

PEPPI.—Iva dik naf biha, imma jien ma tajtx kas......

TONI.—Jekk ma tajtx kas kollha ħtija tiegħek. Il-bdiewa qed jieħdu biċ-ċajt l-avviżi tal-Gvern ukoll meta dawn ikunu ta' ġid kbir għalihom. Missieri, taf x'kien igħid Pepp? Kien igħid illi ma hemmx trux ikbar minn dak li ma jridx jisma'.

PEPPI.—Mhux dejjem Ton, għax ara jien, meta tiġi Katrin titlobni xi nofs lira, il-biċċa l-kbira ma nismagħhiex, għax hekk jaqbel!

TONI.—Issa għandek tkun taf ħaġa waħda Pepp, u din hi bil-bosta importanti. *Il-prezz ta' xelin u nofs hu għat-tuffieħ tadam magħżul.*

PEPPI. Għaldaqshekk tilagħblix Ton, għax jien nagħżlu t-tuffieħ tadam. Għal dan ma tilagħblix żgur, staqsi lil Badadu għalija għax għandu kont inħott. Biċċiet mill-bdiewa jgħidulek "billi nħalltu, il-Gvern ma jindunax."

TONI.—Bis-sistema li għandu l-lum jinduna żgur Pepp, u trid toqgħod attent. Jekk ma jindunax għand il-Pitkal jinduna meta jkun ħiereġ mill-maħżen tal-ħaxix, u l-bidwi li jkun, mhux talli ma jiħux xelin-u-nofs il-wiżna, talli jiddobba ċitazzjoni wkoll. Wara kollox wieħed m'għandux għalfejn jagħmel dan. L-immankat għandu jiġi skartat u mimli għalih.

PEPPI.—Minndaqshekk għandek raġun......

TONI.—Il-Gvern ordna wkoll illi t-tuffieħ tadam għandu jiġi maqtugħ daqsxejn wieqaf u mhux misjur. Mill-ġimgħa d-dieħla 'l quddiem sejrin ikun hemm xi "Inspectors" ġodda biex jaraw li jsir dan, Pepp. *La l-Gvern ordna hekk jiħtieġ li jsir hekk, issa kien hemm bosta avviżi u m'għandux għalfejn ikun hemm skużi.*

PEPPI.—Imma meta jkun imlaħħaq mhux aħjar Ton, ngħid jien?

TONI.—Le, Pepp. Il-lum mhux bħal qabel il-gwerra. Il-Gvern għandu tant *trucks* biex iġorru l-prodotti— biċċa minn dan it-tuffieħ tadam ikun irid imur għall-konsum nej,' u ieħor — dak li jkun hemm żejjed — jinbagħat il-fabbrika għall-għasir.

PEPPI.—Imma dan x'għandu x'jaqsam.

TONI.—Għandu, għaliex meta t-tuffieħ tadam ikun wieqaf jagħti ċans tajjeb lill-Gvern biex iqassmu kif jixraq, u fl-istess ħin jasal f'idejn min jieklu f'kondizzjoni tajba u mhux kollu mgħaffeġ.

PEPPI.—Hawn għandek raġun......

TONI.—Mela ftakar tajjeb Pepp, u għid lill-oħrajn kollha dwar din il-kustjoni tat-tuffieħ tadam...... jinħtieġ ikun wieqaf għax inkella tieħu tiegħu nofs prezz.

PEPPI.—Hekk nagħmel. Dik l-għalqa kaboċċi li kellek kif inhi sejra Ton? Rajt xejn il-kaboċċi tiegħi? Fiha għaxqa?!

TONI.—U m'għandek xejn inti...... kaboċċi cjja ara dik li għandi jien...... tiegħi kaboċċi tobromhom!

PEPPI.—Mela la qed tgħidli hekk, għandi waħda fil-ħorġa, ara x'jidhirlek minnha...... hawn hi Ton, x'jidhirlek?

TONI.—Dik kaboċċa tgħidilha, dik mill-agħar li rajt dan is-sajf?

PEPPI.—Mela għandi raġun jien Ton!...... Din il-kaboċċa għadni kif qtajtha mill-għalqa tiegħek........

TONI.—Kif...... kif inhi din...........????

PEPPI.—Għidtlek dik waħda mill-kaboċċi famużi tiegħek... għal-lum saħħa Ton, għax mgħaġġel......

TONI.—......għamilthieli...... saħħa Pepp... inpattihielek..:

:x:

TWISSIJIET LILL-BDIEWA

IPPAKKJAR TA' PRODOTTI — Inwissu mill-ġdid lill-bdiewa illi l-mili tat-tuffieħ tadam għandu jsir bil-għaqal, u illi l-frott għandu jkun daqsxejn ħaj u m'għandux jinqata' misjur biex il-ħsara fit-trasport tonqos. Dan il-mili bil-għaqal igħodd ukoll għal prodotti oħra.

Hemm bosta bdiewa illi qegħdin jibagħtu l-prodotti tagħhom għand il-pitkali mimlija sewwa u kif imiss; iżda hemm x'uħud li għadhom qegħdin jagħmlu dak li jidhrilhom u jmorru mas-sistema antik li jimlew kollox kif ġie ġie, jew inkella l-wiċċ jagħmluh suret in-nies u taħtu jimlew l-irmixk kollu li jkollhom.

Imħabba xi bdiewa minn din ix-xorta iktarx jeħlu wkoll oħrajn mingħajr ħtija, għaldaqstant, aħna sejrin inwissu għall-aħħar darba lil dawk il-bdiewa li ma jafux jagħmlu l-affarijiet bħar-rġiel, illi issa hemm Spetturi apposta biex jaraw dan ix-xogħol u jittieħdu passi serji kontra dawk kollha li ma jimxux kif imisshom.

L-onestà hi l-isbaħ ħaġa. L-ebda bidwi ma jixtieq illi ħaddieħor jidħak bih meta jkun jixtri xi ħaġa. Mela dak li trid lilek innifsek agħmlu lil għajrek. La ma tridx min jidħak bik tippruvax tidħak b'ħaddieħor inti.—Kun raġel.

* * *

TRASFERIMENTI TA' QBIELA JEW PROPRJETA' TA' RABA'. — Id-Dipartiment tal-Biedja sar jaf illi bosta bdiewa biħsiebhom ma jdumux ma jdawru l-qbiela, iċ-ċens jew proprjetà ta' raba' li qed f'idejhom f'isem uliedhom jew qraba li huma suġġetti għal-Lieva. Id-Dipartiment tal-Biedja jwissi, għalhekk, illi dan it-tibdil, ħlief f'kasijiet speċjali, ma jikkalkulahx meta jiġi biex jirrikkmanda dawk l-applikazzjonijiet li jsiru minn nies biex jiġu meħlusin mil-Lieva. It-trasferimenti ta' raba' f'isem ħaddieħor, ħlief f'kasijiet ta' veru bżonn, ma jservux ħlief biex iġibu taħwid fil-kotba tad-Dipartiment tal-Biedja u ma jiswew xejn sabiex igagħluh jirrikkmanda lil dak li jkun biex jiġi meħlus mil-Lieva.

AVVIŻI

MEKKANIĊI.—Fil-Qasam tal-Għammieri hemm bżonn ta' ċertu numru ta' Mekkaniċi li huma mdorrijin jimmaniġġaw makkinarju li jaħdem biċ-ċineg. It-taħħana tal-kampanja jkunu ppreferuti jekk ikollhom kwalifikazzjonijiet oħra ndaqs ma' ta' ħaddieħor. Min irid jidħol għal dan ix-xogħol l-ewwel ħaġa li għandu jagħmel jirrikorri għand l-Inkarikat tal-Gonna tal-Għammieri.

GNIEDES TAR-REFGħA. — Dan l-aħħar id-Dipartiment tal-Biedja ħareġ avviż fejn fakkar lil kull min għandu gendus jew gniedes tar-refgħa fuq dak li hemm ordnat fil-Liġi tar-13 ta' Diċembru, 1938, dwar it-Torbija ta' l-Ifrat li tgħid li hu kontra l-liġi li tuża gendus tar-refgħa jekk dan ma jkollux liċenza tad-Dipartiment tal-Biedja. Dawk in-nies li għandhom gendus jew gniedes tar-refgħa ġew mitlubin biex japplikaw għal-liċenza, iżda n-numru ta' l-applikazzjonijiet li s'issa waslu fid-Dipartiment tal-Biedja huwa wisq iċken min-numru ta' gniedes tar-refgħa li d-Dipartiment tal-Biedja jaf bihom. Il-Gvern biħsiebu jieħu passi kontra dawk in-nies li jużaw gniedes tar-refgħa għat-tagħmir mingħajr permess, u dawk in-nies kollha li għandhom xi gendus jew gniedes tar-refgħa u għadhom ma applikawx huma mwissijin biex japplikaw mhux iżjed tard minn nhar is-Sibt, is-7 ta' dan ix-xahar. L-applikazzjonijiet għandhom jintbagħtu lid-Direttur tal-Biedja, fil-bini tal-Liceo, il-Ħamrun, jew l-Uffiċċju tal-Biedja, ir-Rabat, Għawdex.

TQASSIM TA' TADAM. — Mid-19 tax-xahar li ħareġ beda jitqassam it-tadam erba' darbiet fil-ġimgħa f'kull belt jew raħal fil-granet imsemmijin hawn taħt. It-tqassim tat-tadam qed isir bir-rata ta' kwart għal persuna, jiġifieri kull persuna jkollha dritt li tixtri ratal tadam fil-ġimgħa. Jekk xi ħadd jixtieq jixtri iżjed minn dik il-kwantità huwa jkun jista' jixtri billi jgħarraf lill-bejjiegħ tal-ħaxix bil-kwantità żejda li jkollu bżonn.

Postijiet u granet fil-ġimgħa li fihom jitqassam it-Tadam:

Attard, Balzan, Għira, Lija, Luqa, Marsa, Msida, Raħal il-Ġdid, Tarxien, Sliema, Qormi u San Ġiljan — It-Tlieta, l-Erbgħa, il-Ġimgħa u s-Sibt.

Birkirkara, Birżebbuġa, Furjana, Kirkop, Mqabba, Pietà, Qrendi, Safi, il-Belt, Żurrieq — L-Erbgħa, il-Ħamis, is-Sibt u l-Ħadd.

Bormla, il-Birgu, l-Isla, il Ħamrun, Żebbuġ u Siġġiewi — It-Tnejn, it-Tlieta, il-Ħamis u l-Ġimgħa.

Għaxaq, Gudja, Wied il-Għajn, Marsaxlokk, Żabbar u Żejtun — It-Tnejn, it-Tlieta, l-Erbgħa u l-Ħamis.

Dingli, Rabat — It-Tlieta, l-Erbgħa, il-Ħamis u l-Ġimgħa.

Għargħur, Mosta u Naxxar — L-Erbgħa, il-Ħamis, is-Sibt u l-Ħadd.

ŻRIGĦ TAR-RABA' — Is-sena li għaddiet kien hemm dawn il-liġijiet fuq iż-żrigħ tar-raba': (1) Ħadd ma sata' jiżra' iżjed minn tomnejn raba' silla jew widna għal kull bhima tax-xogħol; (2) Ħadd ma sata' jiżra' iżjed minn nofs tomna furrajna għal kull bhima tax-xogħol; (3) Iż-żrigħ tal-ġilbiena u furrajna u t-taħwil tad-dwieli u qaqoċċ kienu pprojbiti. (4) Kull min kellu dwieli jew qaqoċċ kien obbligat jagħmel xi wiċċ ieħor bejniethom; (5) Kull bidwi kellu jiżra' nofs ir-raba' bil-qamħ, xgħir jew maħlut.

Dawn il-liġijiet kienu saru sabiex tikber il-produzzjoni tal-qmuħ u jonqos iż-żrigħ tal-għalf tal-bhejjem. Dawn il liġijiet kienu ta' sikkatura għall-bidwi, iżda, bħalma jaf kulħadd, is-sena l-oħra għaddejna minn żminijiet koroh u l-Gvern kellu jagħmel dawn il-liġijiet għad-difiża ta' Malta. Din is-sena dawn il-liġijiet tbiddlu għaliex wara li nżara' dak il-qamħ kollu, il-bidwi jkun irid ftit tal-libertà fiż-żrigħ sabiex iqassam l-uċuħ skond il-kondizzjon tar-raba'. Issa dawn il-liġijiet tbiddlu u għas-sena li ġejja l-bidwi għandu jimxi b'dan il-mod:— (1) Kull bidwi li għandu ħamest itmien raba' jew iżjed għandu jiżra, t-terz tar-raba' (jiġifieri tomna minn kull tlieta) qamħ, xgħir, jew maħlut. Din il-liġi ma tolqotx lir-raba' saqwi jew imħawwel dwieli jew siġar tal-frott. Dawk il-bdiewa li ma żergħux nofs ir-raba' bil-qamħ is-sena li għaddiet ikollhom jagħmlu nofs ir-raba' bil-qamħ dis-sena għax ir-raba' tagħhom mhux mikdud bħal ta' dawk li kienu żergħu nofs ir-raba' tagħhom bi qmugħ; (2) Kull min għandu nofs tomna jew iżjed imħawwel dwieli għandu jagħmel bejn dawn id-dwieli prodott tal-ful, kaboċċi jew xi wiċċ approvat mid-Direttur tal-Biedja. Il-Gvern għandu żerriegħa tal-kaboċċi "Flower of Spring" li hija adattata għal dan ix-xogħol għaliex tagħmel weraq ftit u qalba soda u kbira. Liġijiet oħra ma hemmx dwar iż-żrigħ tar-raba'.

BAJTAR TAX-XEWK. — Dan l-istaġun qed jingħata permess li jkun jista' jinbiegħ il-bajtar tax-xewk dritt minn għand il-bidwi għal dawk il-bejjiegħa fit-toroq li għandhom il-permess speċjali li jbigħu bajtar tax-xewk. Dawk in-nies li mhumiex bejjiegħa tal-ħaxix bil-liċenza u li jixtiequ jkollhom dan il-permess għandhom japplikaw l-Uffiċċju tal-Biedja, il-Ħamrun.

XTIELI TAT-TADAM. — Bħalissa hemm għall-bejgħ kwantità ċkejkna ta' xtieli tat-tadam li jistgħu jittieħdu mill-Qasam tal-Għammieri, il-Marsa, mill-Ħanut taż-Żieragħ u Xtieli, Trieq ir-Rjali, il-Ħamrun, jew mill-Posta tal-Biedja, is-Suq tal-Belt. Il-prezz tax-xtieli hu 1s. il-mija.

POSTIJIET TAL-FNIEK TAR-RAZZA. — Għandna ngħarrfu illi l-lum, it-2 ta' Awissu, 1943, sa jinfetaħ Post ġdid tal-Fniek tar-Razza fin-Nru. 10, Trieq il-Pont, il-Mosta, fejn il-fenkiet jistgħu jittieħdu biex jitgħammru, bla ħlas, mill-Fniek tal-Gvern tar-Razza l-Kbira hekk magħrufa bl-isem ta' "Flemish Giant". Dawk in-nies li jieħdu l-fenkiet tagħhom biex jitgħammru f'xi wieħed mill-Postijiet tal-Fniek tar-Razza jkunu jistgħu, meta jiġu biex jiġbru l-fenkiet tagħhom imgħammrin f'dawn il-Postijiet, jixtru mill-Post razzjon ta' ikel imħallat tal-fniek.

Imħabba xi tiswijiet, il-Post tal-Fniek tar-Razza f'San Pawl il-Baħar, sa jingħalaq għal xi ftit taż-żmien mid-data msemmija hawn fuq.

————:x:————

ĦADD MA JRID JOQGħOD BIL-GħATX

Aħna lkoll ngħidu li aħjar bil-ġuħ milli bil-għatx. Mhux veru? Min hu dak li jissaporti l-għatx? Bil-ġuħ toqgħod, imma malli tħoss l-għatx għal ftit taż-żmien jagħtik ġenn.

Il-Gvern issa ħabbar illi f'Malta hawn nuqqas ta' l-ilma, u għalhekk talab lil kulħadd jibża' għall-ilma. Il-Gvern qalilna wkoll ċar u tond illi l-posizzjoni ta' l-ilma hi serja, u mita jgħid kelma bħal din il-Gvern, aħna għandna nagħmlu attenzjoni mill-ikbar. Ngħiduha kif inhi, il-Gvern ma jħobbx ibeżża' n-nies, u aħna nifhmuha illi l-kustjoni kollha tkun iżjed serja milli jkun qiegħed jurina l-Gvern.

Mela jekk aħna ma rridux li f'dan is-sajf insibu ruħna fl-ikbar dwejjaq, għandna minnufih innaqqsu l-konsum ta' l-ilma tal-vit, jew ta' l-ilma tal-għajn.

Aħna ġie li konna naraw aħna stess il-ħala ta' l-ilma mill-egħjun tat-toroq. Tħallix isir ħala. Mhux biss li ma taħlix int, iżda lanqas ma għandek tħalli lil ħaddieħor jagħmel ħala bla bżonn. Wissi lil min ma jafx u xerred dan il-kliem qalb in-nies kollha tal-kampanja li għandhom l-ilma tal-għajn, tal-vit, jew insomma l-ilma tal-Gvern.

Jekk ikollok xi ilma tal-ħasil tal-ħwejjeġ erfgħu f'barmil jew tnejn, jew fil-banju —uża minnu għal "flushing" tal-loki, jew għall-ħasil ta' l-art, jew għal xi ħasil ieħor.

Fi ftit kliem uża l-ilma tal-Gvern millinqas. Jekk għandek ilma tal-bir, hu paċenzja — AGĦMEL SERVIZZ LIL PAJJIŻEK — uża biss minnu u ħalli l-ilma tal-Gvern lil min ma għandux xorta ta' ilma ieħor.

Inti, bħala bniedem Malti u patrijott, ikollok is-sudisfazzjon li tkun taf li qiegħed tagħmel ġid mill-ikbar lil pajjiżek mhux biss billi tuża ilma inqas, imma wisq iżjed billi ma tuża ilma xejn jekk inti tista' tuża ilma xort'oħra. Ftakar biss li meta tagħmel il-ġid lil pajjiżek ma jkunx hemm bżonn li tagħmlu fid-deher biex wieħed iċapċaplek; il-ġid u s-sagrifiċċju għal pajjiżek huwa dmir, u meta inti tgħin lil pajjiżek, Alla jgħinek.

Jaħtieġ li tibża' għall-ilma. Jaħtieġ li tagħmel ekonomija mill-ilma. Jekk għandek ilma ieħor la tużax l-ilma tal-Gvern.

Fuq kollox taħlix u tħallix min jaħli ilma.